

СУЧАСНА ВІЙНА ТА НОВІ МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ

Анотація. Розглянута проблема осмислення характеру та змісту сучасної війни. Обґрунтовано актуальність побудови нових моделей стратегічного партнерства України.

Ключові слова: сучасна війна, стратегічне партнерство, політичні пріоритети, стратегічні комунікації.

Annotation. The problem of understanding of the Present-day War's nature and content is considered. The actuality of creation new models of Ukraine's strategic partnership is proved.

Keywords: Present-day War (modern), strategic partnerships, political priorities and strategic communications.

Аннотация. Рассмотрена проблема осмысления характера и содержания современной войны. Обоснована актуальность создания новых моделей стратегического партнерства Украины.

Ключевые слова: современная война, стратегическое партнерство, политические приоритеты, стратегические коммуникации.

Постановка проблеми. Недобросусідська й агресивна поведінка Російської Федерації брутально порушила суверенітет України та зруйнувала її територіальну цілісність, знехтувала базові норми й принципи

* кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

міжнародного права. Внаслідок цього, проблеми національної безпеки України вийшли за межі її державних кордонів і набули регіонального та глобального виміру. Відновлення територіальної цілісності України знаходиться не лише у площині нарощування військової могутності, а й у стратегії чіткого зовнішньополітичного курсу на вступ до НАТО, євроінтеграцію, вибудові якісно нових моделей стратегічного партнерства з сусідніми країнами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Війна, в різних її проявах, з найдавніших часів залишається невід'ємною складовою історії людства. Спроби багатьох мислителів були спрямовані на передбачення змісту і характеру війни, свої прогнози пропонували впливові особистості того чи іншого часу. На даний час маємо значний матеріал який обґрунтовує сутнісні ознаки війни, її закони, зміст та форми. Одні складові є сталими, а інші постійно зазнають змін. Вільна енциклопедія на західний манер пропонує концепцію 4GW - «Війни четвертого покоління»:

- перше покоління характеризується лінійною тактикою, часів застосування холодної зброї і мушкетів;
- друге покоління характеризується впровадженням тактики «вогню і маневру», часів Першої світової війни і безпосередньо перед нею;
- третє покоління характеризується тактикою широких маневрів, оточень супротивника і прориву його ліній оборони на велику глибину з використанням великих танкових з'єднань і авіації;
- четверте покоління характеризується стиранням відмінностей між безпосередньо війною і політикою, між залученими в неї військовими і цивільним населенням. Ідея «війни четвертого покоління» зародилася ще в часи Холодної війни, коли наддержавам в ході боротьби за свою присутність у різних точках світу стало зрозуміло, що широкомасштабне застосування танків, авіації і ракет в цих умовах малоефективне, і що роль партизанських і різних політичних, економічних, фінансових, інформаційних та психологічних підривних операцій кардинально зросла [1].

Проте історія не стоїть на місці й науковці вишукують нові ознаки форм ведення збройного конфлікту. Постає нероздільна дилема через яку важко визначити межі військового конфлікту, точки відліку початку і остаточного завершення. Науковий прогрес, повальна комп'ютеризація дають змогу закладати зерна війни в найрізноманітніших формах, до того ж без її оголошення, дотримання легітимних міжнародних стандартів. Теорія в достатній мірі вже наповнена обґрунтуванням концепцій війн нового покоління – космічних, інформаційних, мережевих, кібер-війн, інформаційних війн, в основі яких лежать інформаційні технології. [2–4]. А деякі українські автори вже пропагують так звані «війни шостого покоління» [5].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Тривалий час протистояння Росія – Україна безпосередньо не зачіпало інтереси європейського континенту та підвалини міжнародної безпеки. Анексія Криму, роздмухування конфлікту на сході України обумовлює проблему безпеки всього європейського континенту, пошуку дієвих механізмів відсічі Російській Федерації, що порушила принципи міжнародного права, закріплених у статуті ООН.

Формулювання цілей статті. В статті теоретично обґрунтовано й проаналізовано специфічні методи та форми військової агресії Росії проти України, виявлено, що вони повністю відображають характер війн нового покоління. Виходячи з цього, складові перемоги в такому протиборстві стали визначатися не лише з позиції військової сили, а із комплексу геополітичних, економічних, інформаційних та технологічних факторів.

На зламі тисячоліть стало чітко зрозуміло, що війна не лише політичне, а й суспільне явище. Закінчення «холодної війни» не ознаменувало появу загального миру та взаєморозуміння, а привело до появи якісно нових фундаментальних емпіричних напрацювань в галузі національної безпеки і оборони. Відбулася подальша диференціація предмету й напрямків дослідження форм ведення війн сучасності, з'явилися міждисциплінарні,

крос-культурні та інші проекти. Це ще більш ускладнило завдання зведення феноменологічного різноманіття складових практики збройної боротьби до науково коректної теорії.

Уроки війни 1991 року у Перській затоці яскраво продемонстрували результативність новітньої методики ведення війни. Диктаторський режим Саддама Хусейна був «повалений», війна не переросла в затяжну фазу. Досвід протистояння ключовим країнам Північноатлантичного альянсу має і європейський континент. Мова йде про війну НАТО проти Югославії. Наземне угруповання альянсу, розгорнутого в Албанії і на території Македонії – 26,6 тис. чоловік, було у 20 разів меншим за чисельністю, ніж у війні з Іраком. Проте за 78 діб повітряно-морської наступальної операції авіація НАТО здійснила 35 тис. бойових вильотів, випустивши більше, ніж 1000 КРПБ і КРМБ. Крім того, з бомбардувальників В-2А вперше були застосовані керовані авіабомби GDAM з наведенням по сигналах космічної навігаційної системи (КНС) НАВСТАР та інших новітніх систем озброєння і бойового забезпечення. У результаті вся інфраструктура економіки Югославії опинилась розваленою, матеріальні збитки склали біля 100 млрд. доларів США, відкрите питання і про зміну політичного режиму в Югославії [6].

Окремою сторінкою постають конфлікти на пострадянському просторі. Російсько-Чеченське протистояння, проблема Нагірного Карабаху, Придністров'я, Російсько-Грузинська війна, анексія Криму Росією, та неоголошена війна на сході України. У всіх них чітко просліджується російський слід. Поразка СРСР за світове панування змусила Російську Федерацію, як правонаступницю імперії, змінити політику мирного співіснування на воєнне диктування у міжнародних стосунках, щоб у такий спосіб взяти реванш за поразку й розвал Радянського Союзу, відновити своє домінування спочатку на пострадянському просторі, а потім і на світовому рівні, унеможливити новим незалежним державам добитися реального суверенітету, приєднатися до західної моделі суспільного розвитку.

І хоча на полі реальних військових баталій задіяна стара радянська зброя, в усіх цих протистояннях застосовані методи сучасної війни: збройне втручання, підтримка конфлікту, розпалювання сепаратизму, самопроголошення, прихована агресія, які породжують нестабільність, обмежують їхні можливості щодо прискореної трансформації й прилучення до Заходу. Такі прийоми мають спільну мету, спрямовану на те, щоб утримати ці держави в орбіті виключно російських інтересів.

Сучасні дослідники проаналізували конфлікти в Придністров'ї та на сході України. Попри досить тривалу різницю у часі чітко проглядається спільний сценарій ключову роль в яких відіграють не збройні сили:

- західноєвропейських вектор розвитку суспільства розглядається Росією як «сепаратизм» і постійно вкладається в свідомість рядових громадян через ЗМІ як з середини, так і ззовні;

- залучення до конфлікту так званих «козаків», солдат та офіцерів регулярної російської армії, які перебувають у відпустці;

- телемедійна риторика широко послуговувалась термінами – «фашизм», «націоналізм», що проявлялися через різного роду звірства з мирним місцевим населенням;

- у середині конфлікту швидко виникало «народне ополчення», яке в блискавичні терміни ставало добре озброєним та боєздатним;

- практикою стало проводити у стислий термін різного роду «референдуми», які проводилися без належного міжнародного нагляду;

- залучення міжнародних громадян, як спроба тиску на легальну владу.

- штучне «переселення» російськомовних громадян у новоутворені державні утворення із закликом захистити «своїх» від свавілля.

Є. Магда визначає спектр інформаційних методів, які використовує Росія проти України:

- «криве дзеркало» – перекручування та пересмикування фактів та дискурсів;

- «легітимний вигнанець» – можливість використання особи колишнього Президента Віктора Януковича для тиску та потенційно піддання сумнівам легітимність нинішньої влади;

- «спекуляції на історії» – вочевидь не новий інструмент, сутність якого полягає у педалюванні дискусійних моментів українсько-російської історії;

- «заперечення очевидного» має на меті зберігати обличчя, створювати видимість відсутності агресії;

- «килимове бомбардування дезінформацією» призводить до зростання панічних настроїв, зневіри, появи численних ліній розколу в українському суспільстві, що врешті має призвести до дестабілізації ситуації всередині країни;

- «перетягування Заходу» – намагання створити проросійську коаліцію помножуються на активне лобіювання інтересів Росії діючими та колишніми європейськими політиками. До цього варто також додати активну інформаційну компанію, яка спрямована на формування позитивного образу Росії в Європі;

- «показна миротворчість» так само має на меті створити ілюзію Москви як мирно налаштованої та непричетної до конфлікту сторони. З іншого боку, має запевнити в наявності інтересів Росії на території України та права їх відстоювати;

- «гримаси демократії» використовуються для нагнітання внутрішньополітичного напруження в Україні. Марш «Барсу» та ВВ-шників на Київ – яскравий приклад використання такого методу;

- «економічні лещата» мали б підштовхнути Україну до економічного краху. Виснажена та об'єктивно залежна від російських ринків економіка й нині знаходиться на межі, втім, спостерігаються і позитивні тенденції;

- «фактор газу для Європи» – випробувана стратегія звинувачення України у минулих реальних та майбутніх потенційних проблемах із зимовими поставками газу [4. С. 140].

Так, через медіа, на країни пострадянського простору повертається так званий «руський мир». Ще більш прикрим є те, що світове співтовариство не змогло втримати в руслі міжнародних угод домовленості, які захищають територіальну цілісність України. Не далекоглядним виявився власне й українським істеблішмент. У відносинах України та Сполучених Штатів Америки наша держава налаштовувалась на активну взаємодію та підтримання двосторонніх відносин на рівні стратегічного партнерства. Досягненню цієї мети мала сприяти реалізація усього потенціалу Хартії про стратегічне партнерство між двома країнами, в якій особливу увагу займають гарантії безпеки, закріплені у Тристоронній заяві президентів США, Російської Федерації та України від 14 січня 1994 року, Будапештському меморандумі про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 року, низці інших міжнародно-правових документів, зокрема й українсько-російським договором про дружбу, співробітництво і партнерство 1997 р. та українсько-російським договором про державний кордон 2003 р. Офіційно наголошувалося також на тому, що «позаблоковий» статус сприятиме досягненню загальнонаціонального консенсусу щодо зовнішньополітичних і безпекових пріоритетів та не завадить Україні реалізовувати стратегію підтримки рівноваги в її міжнародній діяльності.

Стало очевидно, що модель зовнішньої політики вибудованої на засадах нейтралітету не лише не витримала випробування часом, але й стала ледь не фатально згубною для нашої держави, адже «позаблокова» Україна виявилася цілком неготовою до протистояння збройній агресії колишнього «братнього» партнера. Показовим в цьому плані є указ президента-втікача В. Януковича від 14 жовтня 2013 р., яким було скасовано обов'язковий призов громадян України на строкову військову службу в збройні сили та інші військові формування (крім призову до Внутрішніх військ МВС, на які й спирався злочинний режим).

Слабкість і певну розгубленість на події в Україні продемонстрували і країни ЄС. Поява неконтрольованого агресора на своїх кордонах аж ніяк не лежала в сферах їх пріоритетів. Не готовий ЄС й до прямої військової агресії, оскільки безпекова політика Євросоюзу базується на застосуванні нормативних інструментів, тобто «м'якої сили». Остання не може бути ефективною для підтримання дієвої стабільності на європейському континенті.

Поставши перед вибором втрати суверенітету і територіальної цілісності, будучи мішенню Російської Федерації у сучасній війні Україна гостро потребує дієвих і апробованих засобів протидії. Полем битви наразі є не стільки лінія бойового зіткнення, а боротьба за патріотичну свідомість українських громадян і, відповідно, лояльність та підтримку світової спільноти. У цій війні переможе той, чиї не силові аргументи виявляться ближчими населенню, а світове співтовариство побачить реальні кроки на шляхи мирного врегулювання конфлікту. Отже, домінуючої ваги набувають механізми формування цього «універсалу миру», канали його поширення, прийнятність сформованого для аудиторії, перехід від політики реагування до проактивної політики.

Стратегічне партнерство є тим інструментом, що відповідає всім зазначеним вимогам, а також застосовується в сучасній практиці провідних акторів міжнародного простору. З огляду на специфічний стан неоголошеної війни в Україні вважаємо за доцільне звернутися передусім до досвіду НАТО, де питанням стратегічної комунікації приділена надзвичайна питома вага:

- зв'язки із громадськістю;
- публічна дипломатія та військові заходи в підтримку публічної дипломатії;
- зв'язки із засобами масової інформації;
- інформаційні заходи міжнародного військового співробітництва;
- цивільно-військове співробітництво;
- дії в кіберпросторі, включаючи соціальні мережі;

- залучення ключових лідерів до проведення інформаційних заходів;
- внутрішня комунікація;
- інформаційні операції;
- психологічні операції;
- інформування про ситуацію;
- розвідувальне забезпечення проведення інформаційних заходів;
- показ дій війська;
- уведення в оману;
- безпека операцій;
- фізичний вплив;
- протиборство в електромагнітному просторі [7].

Не менш важливим кроком залишається і європейська інтеграція. Попри різного роду складнощі рух до ЄС постає оптимальним способом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин. Саме тому європейський вибір має лишатися пріоритетним вектором у зовнішній політиці. Залучення до європейської спільноти відкрило б для України великі можливості щодо прискорення економічного розвитку та підвищення добробуту нашої країни.

На цьому тернистому та драматичному шляху 2017 рік став ключовим у відносинах ЄС із країнами колишнього СРСР, які безпосередньо потерпіли від Російської агресії. Мова йде про Грузію та Україну. З 28 березня почав діяти безвізовий режим між Грузією та Європейським союзом. Відповідь Україні теж не забарилася. 5 квітня 2017 року, в Європарламенті пройшли дебати з питання надання безвізового режиму для громадян України. «Під час дебатів більшу кількість депутатів виступили за безвіз для України, наголосивши, що Україна виконала всі умови», - йдеться в повідомленні. Зокрема, депутат від Німеччини, член Комітету у закордонних справах Міхаель Галлер заявив, що Україна втілила не тільки технічні, але і політичні зміни [8].

Проте не треба впадати в ейфорію. Це лише жест довіри до тих зрушень, які робить Україна на шляху до об'єднаної Європи. І ці зауваження також прозвучали в стінах Європарламенту. Процеси європейської та євроатлантичної інтеграції потребують від України розвивати дієве та всебічне співробітництво з кранами-сусідами, які відносно недавно стали повноправними членами ЄС та НАТО. На тлі російської агресії в Європі спостерігається стрімке зближення позицій Польщі, Румунії, України і країн Балтії в питаннях інтеграції і взаємної відповіді на нові виклики з боку спільного ймовірного супротивника.

Одним з таких проектів може виступати так звана концепція «Міжмор'я» [9]. Ярим ініціатором даної концепції був загиблий президент Польщі Л. Качинський. Саме він пропонував провести конференцію про «Міжмор'я», користаючись новими можливостями – змінами в Україні, пов'язаними з першим Майданом. Однак планам не вдалося реалізуватися – 10 квітня 2010 року Л. Качинський разом із представницькою делегацією Польщі раптово загинув в авіакатастрофі під Смоленськом, яку, дуже імовірно, організували російські спецслужби. Сьогодні, через півтора року після анексії Криму і вибуху війни в Україні часто цитують слова, сказані президентом Польщі під час російсько-грузинської війни в 2008 році. «Ми добре знаємо, що сьогодні Грузія, завтра Україна, післязавтра Прибалтика, а пізніше можливо прийде час і на мою країну, на Польщу» [10]. Нагадаймо, що «крапку» в цьому розслідуванні Польща ще не поставила.

Чи є реальні кроки в цьому напрямку? На даний час Польща і Румунія стали головними прихильниками збільшення військової присутності США та НАТО і створення системи оборони на європейській периферії. Уряд Румунії ініціював переговори з партнерами НАТО щодо створення «Союзницької флотилії на Чорному морі». Побудова відповідної структури військово-морських сил обумовлене посиленням позицій Росії у Чорноморському регіоні, зокрема, після анексії Криму. В лютому 2016 р. в Європу прибув вантаж з 412 контейнерів, загальною вагою понад 5000 тонн, який складався

виключно з боєприпасів. Вантаж був перекинутий в країни Центрально-Східної Європи [11].

НАТО має створити у Європі міжнародний штаб, розмістивши його частини у країнах Балтії, Польщі та Румунії. Для узгодження деталей ініціативи відбулася зустріч керівників армій цих держав з головнокомандувачем сил НАТО в Європі Ф. Брідлавом. Очікується, що в цих штабах працюватиме по 80-120 людей [12].

Квітень 2017 рік відмічений реальним економічним кроком на шляху співпраці з України з Молдовою. Країни домовилися про будівництво об'їзної дороги в районі Паланки, яка дозволить провести капітальний ремонт мосту на автодорозі Одеса-Рені в районі цього ж населеного пункту. Планується, що цього ж місяця всі рішення будуть закріплені офіційними документами [13]. Плекаємо надію, що таке зближення зніме напругу, яка нагромадилась останніми руками, та взаємну втому у відносинах двох країн, а також розблокує політичний діалог між ними. Для цього є всі стимули та передумови.

Висновки. Таким чином, створення сприятливого проєвропейського іміджу України, його позиціонування, виокремлення серед іміджів інших країн наразі є актуальною проблемою як для внутрішньої і зовнішньої політики, яка потребує активної державної і громадської підтримки, належного фінансування та використання інноваційних комунікативних технологій. Стратегічне співробітництво з НАТО, ЄС, країнами-сусідами є надзвичайно важливим. Воно сприяє посиленню контактів між людьми і взаємопроникненню цінностей громадянського суспільства через європейські кордони. Рухаючись у цьому напрямку ми захищаємо не тільки свій суверенітет, а й робимо серйозний внесок в європейську безпеку. Ключовим акцентом майбутніх кроків української дипломатії повинен стати чіткий перехід до стратегічного партнерства і співпраці з виходом до політичної асоціації та економічної інтеграції нашої держави до НАТО та ЄС. Саме тому майбутні положення міждержавних домовленостей повинні містити

конкретні цілі та терміни їх виконання, що є особливо важливим для України на сучасному етапі.

Список використаних джерел

1. Війна четвертого покоління [Електронний ресурс]. - Режим доступу: s://uk.wikipedia.org/wiki/Війна_четвертого_покоління.

2. Малик Я. Інформаційна війна і Україна / Я. Малик // Демократичне врядування. – 2015. – Вип. 15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3 .

3. Запорожець О. Ю. Кібервійна: концептуальний вимір / О. Ю. Запорожець // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2014. – Вип. 121 (частина I). – С. 80-86.

4. Магда Є. В. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір / Є. В. Магда // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. - № 5. – С. 138-142. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_5_29.

5. Бахтін А. М. Війни шостого покоління / А. М. Бахтін // Наукові праці Миколаївського гуманітарного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». - Сер.: Історичні науки. – 2008. – Т. 88. – Вип. 75. – С. 167-170. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/Npchdui_2008_75_31

6. Локальні війни та збройні конфлікти другої половини ХХ століття. – К.: Тов-во Знання, 2006. - С. 291-293.

7. Ліпкан В. А. Роль стратегічних комунікацій в протидії гібридній війні проти України В. А. Ліпкан. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://goal-int.org/rol-stategichnix-komunikacij-v-protidii-gibridnij-vijni-proti-ukrains/>.

8. Під час дебатів в Європарламенті більшість депутатів виступили за безвиз для України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<https://www.rbc.ua/ukr/news/vremya-debatov-evroparlamente-bolshinstvo-1491418951.html>.

9. Маслак О. Міжмор'я – між проектом та реальністю / О. Маслак. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://banderivets.org.ua/mizh-mor-ya-mizh-proektom-ta-realnistyu.html>.

10. Грандиозный геополитический прогноз на 2015–2025 годы. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newsonline24.com.ua/grandioznyj-geopoliticheskij-prognoz-ot-starfor-na-2015-2025-gody>.

11. НАТО не дримає: США відправили в Європу велику кількість боєприпасів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://patrioty.org.ua/society/nato-ne-drimaie-ssha-vidpravyly-v-ievropu-velyku-kilkist-boieprypasiv-foto-109424.html>.

12. Головним партнером Польщі, замість України, може стати Румунія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/news/2016/01/18/golovnym_partnerom_polshchi_zamist_ukrainy_mo_zhe_staty_rumuniya_663565

13. Україна і Молдова побудують об'їзну дорогу в районі Паланки через ремонт моста на автодорозі Одеса-Рені. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www/google.com.ua/amp/ua/suspilstvo/ukraina-i-moldova-pobuduiut-dorogu-v-raioni-palanky-cherez-remont-mosta-na-avtodorosi-odesa-reni-382072-amp.html>.